

Keď je jabloň srdcom domu

TEXT: Marína Ungerová
FOTO: Dano Veselský, Magda Rzaša

Stromy vrástli do bájí, rozprávok, mytologických príbehov. Niektoré časom vyrástli aj zo starých stavieb, schátraných múrov či striech čakajúcich na ranu z milosti. Stromy, ktoré si privinuli pod svoje krídla novostavby sú skôr sviatočnou výnimkou. Nevídaný príbeh jednej jablone v Marianke sa začal v záhrade konča dediny, ktorú si kúpila rodina architekta Ivana Jarinu.

02

Pozemok ležérne poprehýbaný od cesty konča dediny až po okraj ihriska si na prvý pohľad získal svojich budúcich vlastníkov. Bodaj by nie! Ani sa veľmi nemuseli vypínať na špičkách, aby dovideli na oba brehy Dunaja a krajinu na druhom brehu rieky, i keď kilometre vzdialenú, predsa len vábivú, kresliacu krivky svojej rozmanitosti na západnom horizonte. Pod nohami sľubnej latifundie sa už pred stáročiami rozmohla výstavba cirkevných budov; staré osídlenie ťahalo svoju silu z pútnického miesta. K tomu všetkému blízkosť lesa, dobrí susedia a naskok do mesta len utvrdilo budúcich majiteľov v ich voľbe. Pred rokmi sa tento kúsok zeme podobal viac na zabudnutý sad s niekoľkými nespútanými drevinami ako na perspektívny

01 Dom zaboril svoje drevené telo do svahu a ovinul sa okolo starej jablone. „Je to aj dom aj chata, dobre sa tu žije, ľahko zaspáva, človek nájde sám seba,“ hovoria domáci.

02 „Napriek tomu, že v starom Mariathali bol kedysi bridlicový lom pre celé Rakúsko-Uhorsko, bridlicu na našu strechu sme museli doviezť z Brazílie – svet je čudný,“ zamyslí sa Ivan Jarina. Drevené obvodové nosné steny zrubovej časti domu sú v nárožiach preplátované spojmom na rybinu. Na nižšie položennej časti pozemku zas vyrástla ľahká montovaná drevená konštrukcia švédskeho typu.

03 „Minimalizmus v rukách exhibicionistov dospel k formálnej dokonalosti. Vystavuje na obdiv formu, jeho konzumenti prestali žiť v súlade s pôvodným obsahom. Je zarážajúce, že svet starých, chorých či „nemoderných“ ľudí do tejto elitárskej architektúry akosi nepasuje. Možno povedať, že každá, aj minimalisticky navrhnutá domácnosť, musí obsahovať aspoň pomyselnú obstarožnú skriňu po starých rodičoch. Možno by sme sa čudovali, čo všetko je skryté v zabudovaných skrinách minimalistického domu a ako sa potrebujú minimalisti presunúť z času na čas do rustikálne navrhnutej chaty.“

03

04

05

04 Najlepšie sa fotí od susedov: dobre vidno, ako sa stavba domu v celej dĺžke usadila v zvltnom teréne. Rovina vrchného podlažia opticky drží dom v celku. Viditeľné je delenie spodného podlažia na tri časti: v strednej, teda v átriu, sa odohráva väčšina rodinného života, v zrubovej si umiestnili obývačku, kuchyňu, spálňu rodičov a časť obrátená k spodnej ceste, s výhľadom na dedinu, patrí deťom. „Drevo červeného smreka nasaje vlhkosť a samo sa vyrovná s okolitým prostredím. Povrch sa prevetráva z oboch strán a nepotrebuje náter. Vzduchová medzera sa postará, aby drevené opláštenie bolo naozaj plášťom proti dažďu, vlhku a slnku.“

05 „Tesári tvrdia, že ak raz začnete drevo natierať, potom to musíte robiť stále, ale ak sa rozhodnete drevo nechať napospas podmienkam, v ktorých má slúžiť ďalšie desaťročia, potom to treba nechať tak a samo drevo si vytvorí ochranný povrch. Tam, kde svieti slnko, drevo stmavne. Ak si človek zvykne, že stavba pôsobí ošumelo, je to v poriadku...“ Čelnú fasádu domu na nárožiach ozvlášťujú atypicky umiestnené zasklené plochy, cez ktoré plynie vnútorný priestor do krajiny. „Drevený posuvný systém umiestnený na oknách môžeme zvnútra uzamknúť. Okrem toho som rád, že umelecké dielo môjho kamaráta Martina Ržasa sa stalo súčasťou stavby a nie je iba dodatočne vneseným dekoračným prvkom.“

stavebný pozemok. Od prvého okamihu sa za kúpu parcely prihovárati nielen výhľady na krajinu, ale aj jablonka prostred parcely, ktorá by pre iných bola prekážkou. Stála tak, že nájsť miesto pre dom a zachrániť jej život znamenalo prísť s nezvyklým riešením. Jarinovcom je blízke prírodné a prirodzené prostredie. Veď preto sa vybrali žiť na vidiek. Chceli sa stať súčasťou premien prírodných cyklov, ktoré sú čitateľné len v otvorenom spojení ľudskej existencie, v spôsobe bývania v štýle von-i-dnu v súlade s pôvodnou krajinou. Od jablone sa začal odvíjať projekt domu, ktorý prestupuje myšlienkou i hmotou do prostredia, z ktorého vyrástol. Strom, ktorý žije v srdci domu, je vyslancom voľnosti a nespútanosti vonkajšieho sveta. Zásahy architekta nie sú deštruktívne, nepotláčajú pôvodný ráz miesta, sú s ním v súlade, nachádzajú sa v ňom. Nemožno teda tvrdiť, že pri stavbe domu išlo o zásah, skôr sa núka vysvetlenie, že dom je pokračovaním toho, čo sa na tomto mieste už dialo po stáročia. Do architektúry domu akoby bola vpísaná história zeme, jej vrásnenia, tradície remesiel, tvarov, materiálov, ktoré sa pod architektovú rukou spojili do novej podoby už starých známych vecí. Tento pocit upokojuje, vracia nádej, že architektúra môže byť moderná, aj keď sa neodcudzí tradícii, odovzdá sa miestu, nechá sa inšpirovať vecami, ktoré plynú v priestore a čase.

Znovuzrodovo

Keď som sa chystala na návštevu do Domu pod jabloňou, bola som si celkom istá, že sa idem najmä pozrieť, nasať atmosféru a skúsiť podať správu o vnemoch z domu, ktorý si postavil architekt a privrženec slow-dizajnu pre svoju rodinu. Roztodivný dom vyrástol trochu ako hold tradícii stavania z dreva, trochu ako pripomienka, že aj architekt je človek, ale možno skôr ako odpoveď na tú časť minimalistickej architektúry, ktorá už zabudla na svoj vlastný obsah. Opäť sa potvrdilo, že predvídať a plánovať priebeh návštevy je číry nezmysel. Pôvodné fotky z prezentácie domu počas minuloročnej súťaže o cenu Komory architektov CE • ZA • AR síce zaujali, ale neprezradili súvislosti medzi zámerom architekta, požiadavkami jeho rodiny, či osadením domu do prostredia. Chceli sme vedieť viac. Privítal nás autor návrhu, architekt Ivan Jarina a porozprával o tom, čo život a architektonický zámer dali tomuto domu: „Na hornom konci pozemku bola stodola. My sme si v podstate tiež

06

06, 07 „Najskromnejší stavebný materiál – drevo – je vlastne minimalistické. Po štúdiách som sa bližšie sa zoznámil s tvorbou Dušana Jurkoviča, ktorá ma podnes inšpiruje. Kľbové spoje drevených stavieb umožňujú, aby dom „pracoval“ a žil iný život ako stavby murované. Jemné chvenie a zvláštna atmosféra, ktorá v takýchto domoch vzniká, má na človeka silný vplyv. Jednoduchosť a krása architektúry tu už jednoducho sú a nemá význam ísť proti prírodným zákonom, hľadať odlišné krkolomnejšie riešenia.“

07

08 Na poschodí spojili pracovňu so spálňou v duchu minimalizmu spania na zemi: „...z našej postele vidíme na Rakúsko. Je nám tu teplo aj za chladného počasia, hoci sme si v priestoroch pod strechou nenechali inštalovať vykurovanie. Teplo stúpa z prízemia. Stropy v prednej časti máme kvôli stuženiu zaliate betónom, zasypané zeminou a vápnom. Hlina má prirodzenú vlhkosť, a tak tu nie je suchý vzduch ako v bežných drevodomoch.“

09 Sieť na deti: najprv tu mala byť pracovňa, ale z takejto rozhládne sa silou miesta stala herňa pre potomkov. Ďalší nábytok v interiéri neplánujú. „Neskôr budeme spávať v prednej časti na prízemí, v spálni ostane miesto na prácu. Dom sa má vedieť adaptovať na generáčné zmeny, dať možnosť ďalšej generácii, aby mohla bývať v dome po rodičoch. To je skutočný minimalizmus. Skromný život v jednoduchých stavbách aj pre majetných ľudí je príznačný v škandinávskych krajinách. Je pre nich prirodzené, že v zime je zima, v lete teplo – riešia to. My sa im zdáme s naším kúrením a teraz aj klimatizovaním úchýlni...“

09

postavili takú onakvejšiu stodolu nad starou jabloňou. Pomaly si ju prisvojujeme. Strešnú konštrukciu nad átrom časom zasklíme, strechu uzavrieme, srdce domu okolo jablone bude však aj potom voľne prepojené s okolím. Zatiaľ sa strom uvelebil pod otvorenou škrupinou strechy a možno čochvíľa na ňu dočiahne a spletie svoje konáre s jej rebrami. Už teraz tu máme zastrešené nádvorie, v ktorom sa naplno žije. S dokončovaním tohto priestoru sa neponáhľame, a tak si jablňo postupne zvyká na vnútorné prostredie. Keď sa stane celkom súčasťou domu, potom by mala rodiť viackrát do roka. Projekt domu sa postaral, aby na ňu nefúkalo – od viedenskej strany sme stredný trakt zasklili, od severu je jablňo chránená časťou domu, kde na prízemí je kuchyňa so spoločenským priestorom a na poschodí spálňa rodičov a pracovňa. Južná časť – detská veža patrí deťom.“

09 Stavba sa zateplovala podľa pravidiel nízkoenergetického domu: hrúbkou izolácie a prevetrávanou fasádou sme zabezpečili, že v lete nie je nutná klimatizácia. Teplý alebo studený vzduch cirkuluje prirodzeným obehom tak, aby zohrieval či chladil vnútorné priestory podľa ročného obdobia.

10 „Zrub zo severnej strany, kam slnko svieti len zriedkavo, ostane biely. Poliáci pokračovali bez prerušenia v tradícii stavania zrubov, a tak som nechal zrubovú časť domu vyhotoviť podľa ich vzoru. Spoje sú vyplnené vrkočmi z hoblín; dom v zime napučí a zdvihne sa nepatrne do výšky. Zrub sa hýbe vo svojich kĺboch prirodzene so zmenami počasia; je to vlastne taký živočích.“

Nad pozemkom povedie cesta, a tak zadná brána sa môže časom stať hlavným vstupom do domu. „Keď budeme starí, nepôjdeme po schodoch, ale vojdeme do domu rovno od cesty.“

10

11 „Nábytok máme z predošlého domova, lavicu v jedálenskom kúte sme horko-ťažko vymámili od robotníkov, ktorí ňou chceli priložiť na oheň. Teraz vedie zaujímavý dialóg so stoličkami od Starcka, dopĺňa sa so staršími kusmi nábytku IKEA. Útulnosť nie je vecou drahých nákupov a čo najväčšieho priestoru, ale čo najúčelnejšieho rozmiestnenia. Domáce spotrebiče sme zatvorili mimo spoločenského priestoru za priečku hneď vedľa kuchynskej zóny. Takto neobťažujú zvukmi. Chceme vnímať len zvuky domu a ticho a nás v ňom...“

12 „Naša presýtenosť silnými vnemami moderného sveta potrebuje architektúru, ktorá nám poskytne len voľný priestor pre náš vnútorný svet. Potrebujeme sa venovať vlastným myšlienkam. Vo svojej tvorbe sa v záujme dobrého výsledku rád zrieknem prehnane silných prostriedkov. Musíme vedieť načúvať, čo si vyžaduje samotný priestor. Architekt nesmie priestor, do ktorého vstupuje, prehlušiť behom za svojimi ideálmi a niekedy prehnanou snahou o autorstvo.“

13 „Od jedálenského stola má každý sediaci postarané o výhľad cez niektoré z okien alebo cez zasklené dvere či stenu. Sme radi, že suseda má krásnu záhradu.“

Foto: Magda Rzaša

Ivan Jarina sa narodil v roku 1965. V roku 1989 ukončil štúdium na Fakulte architektúry STU v Bratislave. V rokoch 1991 až 1992 bol na architektonickej stáži vo Francúzsku. V roku 1997 založil vlastný ateliér van jarina. Zrealizoval okolo 100 projektov. Je ženatý a má tri deti.

„Najlepšie by bolo, keby ste si domy, ktoré vznikli podľa mojich návrhov, vôbec nevšimli a ak, tak len s pocitom, že sú tam odjakživa. Väčšina architektov tvorí na základe kontrastu – nehovorím, že je to v každom prípade nevhodné. Niektoré budovy však akoby súperili s okolím o pozornosť. Mám pocit, že divák je už presýtený útokmi na svoje zmysly a niekedy ocení aj pokornejšie riešenie, ktoré ho nebude rušiť a vytvorí mu priestor na vlastné myšlienky. Náš dom je aj vzorovým domom architektonického ateliéru vanJarina. Projekty neodsýpame, ale tvoríme pre ľudí, ktorí nie sú vždy prírodné typy. Neraz majú už dokonalý moderný dom, ale odrazu zistia, že im niečo chýba, že potrebujú aj iný spôsob existencie. Často za nami prichádzajú ľudia, ktorí žili v zahraničí, a majú už vlastnú skúsenosť s podobným typom stavieb.“

Výber z tvorby:

- Riadiaca a letová veža, Letisko M. R. Štefánika, Bratislava, spoluautori P. Vavrica a M. Maličević, Cena Dušana Jurkoviča (1998)
- Rekonštrukcia Peugeot Bratislava (1998)
- Kostol v Radôstke, spolupráca L. Mirt a M. Kohan, 2. miesto v súťaži vypísanej Európskym inštitútom v Luxemburgu o najlepšiu rurálnu architektúru vo východnej Európe za rok 1999
- Penzión Tatry-Mengusovce (2003)
- Drevené vily pri Prahe (2003)
- Exkluzívne bytové domy, Bratislava-Koliba (2003)
- Revitalizácia námestia, Stará Bystrica (2002 - 2007)
- Pivnica U richtára, Modra (2004)
- Bar 002, Bratislava (2005)
- Pastoračné centrum, Stožok (2005)
- Regency Casino & Night Club, hotel Crown Plaza, Bratislava (2005)
- Revitalizácia areálu Železnej studienky, Bratislava (2005)
- Hotel Dubná Skala - interiér, Žilina (2006)
- Villa Nečas, Žilina (2006)

18

Pomaly a v súlade

„Konštrukcia strechy vychádza zo skúseností, ktoré sme uplatnili pri stavbe domov v okolí Prahy. Ruku k dielu na našom dome priložili aj tesári z Rožnova pod Radhoštěm, postavili strechu nad jabloňou v tvare oslieho chrbta, ktorá bola voľakedy bežná na stodolách v Sudetoch. Vznikol tak vnútorný priestor bez podpier. Poznanie dreva a jeho vlastností prinieslo už pred storočiami rozmanitosť do tvarov strešných nosných sústav. U nás sme nad átriom tvorili oblúky podľa vzoru Philberta de l'Ormeho, ktorý už v 16. storočí prišiel s oblúkovými prvkami z dvoch a troch vrstiev pozdĺžnych a prekrývajúcich sa 1,3 m dlhých dosiek,“ vysvetľoval Ivan Jarina vo chvíli, keď sme vchádzali veľkými zasklenými posuvnými dverami do zrubovej časti domu. Privítal nás otvorený priestor, ktorý dispozične pripomína tradičné bývanie na vidieku, avšak podobne ako v samej architektúre domu, aj jeho interiéri sa striedajú prvky rôznych vplyvov a podnetov a voľne sa spájajú do jedného celku, ktorý nesie rukopis architekta Jarinu: „Môj dom je môj musterhaus. Na ňom som si overil staré postupy stavania a, pravdupovediac, ešte som neskončil... nemohol som to skúšať na stavbách iných investorov. Napríklad prednú časť domu – detskú vežu – tvorí sendvičová rámová ľahká konštrukcia švédskeho typu. Po vonkajšej strane obvodového plášťa som navrhol ochodze, z ktorých sa budú po stenách ťahať kvety. Na ochodze sa vystupuje cez zasklené dvere-okná,

14 Ruku k dielu na našom dome priložili aj tesári z Rožnova pod Radhoštěm, postavili strechu nad jabloňou v tvare oslieho chrbta, ktorá bola voľakedy bežná na stodolách v Sudetoch. Vznikol tak vnútorný priestor bez podpier.

15 „Pomaly si jabloň prisvojujeme. Strešnú konštrukciu nad átriom časom zasklíme, strechu uzavrieme, srdce domu okolo jablone bude však aj potom voľne prepojené s okolím.“

16 „V kúpeľni sme obkladali moreným drevom, tehly sme napustili tak, aby nebrali vodu, umývadlá položili na dosku z červeného smreka. Minimalizmus spočíva v recyklácii a dôslednom využití materiálu na stavbe. Vaňa a sprchovací kút sú jedno.“ Staré tehly majú vo svojich nedokonalostiach vpísaný osud pôvodných domov a ľudí, ktorí v nich žili. Potom sa lepšie prizriete napríklad zariadeniu kúpeľne a povieť si, že nábytkové kusy od svetového dizajnéra si môžu pokojne gratulovať k miestu, do ktorého ich zakomponoval architekt – staré tvorí harmóniu s novým.

17 „Do obrazu našich sobôt a nediel patrí pec pre Pecivala, v ktorej pečieme chlieb a patchworkové ležovisko, na ktorom sa odohráva čítanie rozprávok. Pec nám vymurovali zo šamotových tehál z už nejstvejúcej tehelni v Holíči. K pohode prispieva aj podlahové kúrenie, plynový kotel, zásobník na teplú vodu do radiátorov, výmenník na vodu a istota alternatívneho vykurovania drevom v kozube.“

18 „Staré plné pálené tehly nielen akumulujú teplo, ale v prípade nášho domu usadili drevený materiál, zmiernili jeho prevahu. Drevo a tehra si nekonkurujú, naopak, zbierka ciachovaných tehál, z ktorých sme vybudovali náš prípecok, schody na horné podlažie, spevnili časť podlahy v dome i na nádvorí, nám dáva dobrý pocit, že sa čosi zachovalo, nevyhodilo a bude slúžiť a poľudšťovať náš domov ešte ďalšie roky.“

19

ktoré je možné zastrieť vokajšími posuvnými krídlami. Zatiaľ sa po ochodzách naháňajú naše a susedove deti.“ Prechádzame popred južné priečelie: „Nenatieraný vonkajší obklad z červeného smreka je typický v nemeckých krajinách. Drevo na slnku tmavne, tam, kde je v tieni alebo na severnej fasáde pri zadnom vstupe do vrchného poschodia zrubovej časti domu vidieť, že drevo ostalo svetlejšie. Vonkajšiemu povrchu zo smrekového dreva, z ktorého vznikla zrubová časť, postačí raz za dva roky kúpeľ mydlovou vodou tak, ako je to bežné trebárs v Zakopanom. Keď drevu hneď od začiatku dáte voľnosť, nenatierate ho, samo si vytvorí ochrannú vrstvu, prispôbi sa podmienkam, splynie s prostredím.“ Členitá fasáda s ľudovými motívmi, ale aj sochárske prvky zrastené s čelnou stenou domu, presahy hranolov ukončených tak, aby dažďová voda nestekala po vonkajšom povrchu, tradičné spoje na rybinu, odrezky, ktoré majstri tesári

vkomponovali podľa pokynov architekta do vrchnej časti priečelia – to všetko vytvára nezameniteľný ráz domu. Napoly rozprávková chalúpka, napoly dedovizeň pripútaná k súčasnosti, stvorená rovnako starými i novšími stavbárskymi postupmi, ktoré sa ukryli pod nehobľované dosky. Rovnako ako drevo na dome Jarinovcov, aj architektúra a umiestnenie stavby sa vnášajú do tvaru krajiny, ukolíšu myseľ v domnienke, že tu boli už dávno a patria sem: „...ak ktosi chce podobný dom, vysvetlím mu, že takáto stavba sa nedá inde preniesť. Každé miesto i každý človek si zaslúži osobitý dom, s ktorým si bude rozumieť. Teší ma, ak keď si niekto myslí, že dom tu už stál a my sme ho len zrekonštruovali. To je podoba architektúry, ktorú mám rád. Pri stavbe nášho domu som sa realizoval nielen ako architekt, ale predovšetkým som staval domov pre moju rodinu – ja som navrhoval, rodina spoluvytvárala priestor, v ktorom žijeme.“

19 Do bájneho sveta kráľovstva Narnia vedie chodník cez kúzelné vrátky, za nimi Záhradka premien, na vyvýšenine Drevosídlo prírodných ľudí, ktorí si do pribytku vpúšťajú záhadnú Ríšu koruny jablonoňového stromu... (správa len pre zasvätených).